

ЮВІЛЕЇ

До 100-річчя Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка

УДК 37(09)(477.51) «1937/1941»

Анатолій Боровик

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ УЧИТЕЛЬСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАПЕРЕДОДНІ ВІЙНИ ЗА КЕРІВНИЦТВА Г. І. НОСКА

Увазі читача пропонуються маловідомі сторінки історії Чернігівського учительського інституту кінця 30-х – початку 40-х років ХХ ст. Мова йде про період управління вузом Г.І.Носком.

Ключові слова: Чернігівський учительський та педагогічний інститут, Г.І.Носко, навчально-матеріальна база, організація навчального процесу, формування викладацького складу.

За майже столітній період діяльності Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка керували цим навчальним закладом двадцять директорів та ректорів. У даній статті мова піде про короткий час з історії інституту та про одного з його керівників – Гаврила Івановича Носка, який очолював вуз з вересня 1937 р. до червня 1941 р. Діяльність цього керівника не знайшла належного висвітлення в історичній літературі.

Складним був пошук документальних матеріалів історії учительського інституту вказаного періоду. У ході дослідження фондів архіву Чернігівського педагогічного університету нами не було знайдено особової справи директора інституту Г.І. Носка. Крім того, в ньому були відсутні документи, які б характеризували діяльність інституту передвоєнного періоду. Лише у знайденій особовій справі сина директора Володимира Гавриловича Носка, який у 1953 р. працював викладачем на кафедрі марксизму-ленінізму, були деякі дані з біографії його батька.

У Центральному державному архіві вищих органів влади і управління м. Києва нами також не були знайдені такі матеріали. Тривалий пошук їх відбувався і під час вивчення фондів Державного архіву Чернігівської області. Лише звернувшись до фондів колишнього партійного архіву, нами була знайдена справа, в якій містились доповідні записки, що надходили до обласного партійного комітету, та листування обласного керівництва з Чернігівським учительським інститутом. У справі 1550, фонду П- 470, опису 4 нами були виявлені матеріали як про особу директора, так і про діяльність інституту. Саме ці документи дали змогу нам підготувати дану статтю.

Народився Гаврило Іванович Носко у 1902 р. в с. Комарівка Харківської приміської зони. До 1927 р. працював слюсарем у Харківських вагонних майстернях. З 1930 р. до 1933 р. навчався спочатку у Харківському інституті механізації та електрифікації

© Боровик Анатолій Миколайович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка.

сільського господарства, а потім до 1936 р. – у Київському інституті червоної професури. У період навчання в 1935 р. партійний комітет інституту виніс догану «за допущені політичні помилки троцькістського характеру під час пропагандистської роботи». Той же партійний комітет у 1936 р. «догану зняв».

З 1937 р. до 1941 р. працював викладачем кафедри основ марксизму-ленінізму та директором Чернігівського учительського інституту. Наукового ступеня не мав, а вчене звання доцента отримав постановою Центральної атестаційної комісії Народного комісаріату освіти УРСР від 20 березня 1938 р. [1, арк. 4, 81].

Гаврило Іванович приступив до роботи в Чернігівському учительському інституті з 1 вересня 1937 р. після того, як у липні того ж року був заарештований попередній директор Г. А. Василенко. Саме в даний час під суворим контролем партійних органів та управління вищої школи Наркомату освіти УРСР були кафедри основ марксизму-ленінізму. Протягом майже чотирирічного управління інститутом Г. І. Носком найбільше перевірок було саме цієї кафедри. Архівні матеріали, знайдені нами, вказують на ретельність і прискіпливість перевіряючих.

Так, у ході однієї з перевірок інспектор управління вищої школи Наркомату освіти УРСР т. Корнієнко детально вивчала кафедральну документацію, відвідала й проаналізувала лекції та консультації викладачів кафедри, перевірила організацію контролю з боку директора та навчальної частини інституту. У довідці, складеній інспектором, указується лише на недоліки в роботі кафедри. Вона констатувала, що ідейно-теоретичний рівень лекцій з історії ВКП(б) недостатній. Лекції ще не стали важливим фактором допомоги студентам у їхній подальшій самостійній роботі. Теоретичний рівень підготовки викладачів був також недостатнім. Вони подавали історію партії «як ряд фактів, не пов'язаних між собою», без висновків і узагальнень. Лекції сухі, монотонні і нецікаві. Студенти слухали не уважно, займалися своїми справами.

Збереглися довідки, в яких інспектор інформувала дирекцію інституту про відвідані лекції викладачів кафедри тт. Кучера, Шишкіна та Лапшина. Позитивно оцінює вона лише лекцію І. О. Кучера, проведену на другому курсі історичного факультету. Іншим викладачам робить зауваження в організації лекцій, а особливо багато висловила зауважень щодо розкриття певних теоретичних положень. Зауваження рясніють виразами: «лекція була часто схожа на агітку», «лектор допускає неточності, плутанину у формулюваннях», «студенти лектора майже не слухають» та інші. Підсумовуючи стан викладання, інспектор прийшла до висновку, що «в цілому на кафедрі необхідно серйозно зайнятись питанням якості викладання» [2, арк. 6].

Не сподобалось інспектору й організація консультування студентів та здійснення контролю за їхньою самостійною роботою. Студенти «слабо відвідують консультації», і тому вони перетворюються «у формальне відсиджування годин викладачами». Обліку консультацій не велось. Викладачі не знали, хто із студентів був на консультаціях, які питання вони ставлять. Тому перевіряюча рекомендувала мати на кафедрі чіткий облік студентів, які консультуються, та визначати характер їхніх запитань. Навчальній частині варто було налагодити контроль за лекційною роботою та консультаціями викладачів.

У ході перевірки визнано незадовільним стан науково-дослідницької роботи викладачів кафедри основ марксизму-ленінізму. За винятком кількох газетних статей викладача М. І. Лапшина, жодної наукової публікації членами кафедри не було підготовлено. Викладачі не працювали над кандидатськими дисертаціями і не здавали екзаменів кандидатського мінімуму. Тому були дані рекомендації щодо встановлення термінів складання екзаменів та підготовки кожним членом кафедри дисертаційного дослідження [3, арк. 7].

Завдання, поставлені перед членами кафедри, у науковому плані було дуже складно виконати. Аудиторне навантаження викладачів ставало значним, на наукові дослідження не вистачало часу. Разом з тим консультативну допомогу вони могли б отримати в університетських містах від провідних науковців. Тому у викладачів провінційного навчального закладу виникали об'єктивні труднощі з публікацією наукових статей та підготовкою дисертаційних робіт.

Виникали у вузах значні труднощі і у підборі викладачів кафедр суспільних дисциплін, які були під постійним контролем партійних органів та управління вищої школи Народного комісаріату освіти УРСР. Без направлення цих організацій інститут не міг взяти на роботу викладача. Разом з тим кращих викладачів партійні органи переводили на роботу в свій штат. Так, після вищезгаданої перевірки викладача І. О. Кучера було переведено до пропагандистського відділу міського комітету КП(б)У. Інститут утратив кращого викладача кафедри.

Подібну перевірку кафедри основ марксизму-ленінізму проводила і комісія, визначена обкомом КП(б)У у травні 1939 р. в складі А. Левицького та І. Усикова. Цікава деталь, якщо порівняти довідку даної комісії з попередньою, то різниця у змісті їх незначна. Багато попередніх зауважень були згадані знову. Серйозні зауваження отримав М. І. Лапшин як виконавчав обов'язків завідувача кафедри. Тому і у висновку комісії було вказано на необхідність пошуку нової кандидатури на цю посаду [4, арк. 9].

У червні 1939 р. партійна організація учительського інституту приймає рішення про рекомендацію на посаду завідувача кафедри основ марксизму-ленінізму директора інституту Г. І. Носка. Це рішення викликало у директора негативну реакцію. 19 червня він надсилає листа секретарю Чернігівського обкому КП(б)У О. Федорову, в якому пояснює свою позицію. Гаврило Іванович указував, що таке рішення партійна організація прийняла за його відсутності і без його згоди. Вважаючи дане рішення невірним, директор пояснив власні аргументи. По-перше, на його думку, був порушений принцип відбору керівника кафедри. Кандидатуру завідувача мав відбирати відділ пропаганди і агітації ЦК КП(б)У за рекомендацією обкому партії.

По-друге, директор інституту та його заступники за своїм статусом не можуть очолювати інші підрозділи навчального закладу, а лише можуть тимчасово виконувати обов'язки.

По-третє, при значному навантаженні з управління інститутом не можна буде фізично приділити належної уваги роботі кафедри.

Далі директор аргументував власну позицію щодо кандидатури на посаду керівника кафедри. Він пояснював, що попередній виконавчав обов'язків завідувача М. І. Лапшин не справився із обов'язками і після перевірки кафедри постановою бюро обкому партії з посади був звільнений. З цією посадою могли б справитись такі особи, як пропагандист обкому т. Кучер, завідувач будинком пропаганди т. Бондарєва, член обласної лекторської групи т. Усиков та працівник редакції газети «Більшовик» Ломберг. Останній рекомендований, як і Кучер, вже працювали на цій кафедрі в інституті [5, арк. 63].

20 червня 1939 р. подібний за змістом лист, але вже за підписом директора та секретаря партійної організації т. Яковця, був надісланий до голови Всесоюзного комітету в справах вищої школи, а копія – до завідувача відділом пропаганди і агітації ЦК ВКП(б). Питання знову стосувалося кандидатур на посаду завідувача кафедри основ марксизму-ленінізму [6, арк. 64].

Проте ситуація щодо роботи кафедри основ марксизму-ленінізму особливо загострилася на початку 1939 – 1940 навчального року. Учителі шкіл та викладачі вузів до вересня 1939 р. не призивались до лав армії. Проте з вересня місяця дане обмеження було зняте. Тому відразу трьох викладачів кафедри було мобілізовано до армії.

Третього жовтня 1939 р. директор інституту разом із секретарем партійної організації знову звертаються з листом до першого секретаря Чернігівського міському та обкому КП(б)У О. Федорова. Вони писали, що, незважаючи на неодноразові їхні звернення до обласного партійного комітету, жодної допомоги з комплектування кафедри основ марксизму-ленінізму інститут так і не отримав. На початок жовтня на цій кафедрі відсутній не лише її керівник, але відсутні ще три викладачі. Залишився один лектор, який не може задовольнити потреби трьох факультетів. Тому директор разом із партторгом просили О. Федорова допомогти інституту у вирішенні кадрової проблеми [7, арк. 80].

Наводячи приклад про вирішення кадрових питань інституту, ми намагалися показати читачу, які проблеми доводилося долати керівнику навчального закладу в роботі лише однієї кафедри наприкінці 30-х років ХХ століття.

Архівні матеріали дають нам змогу характеризувати діяльність інституту напередодні війни. Навчальний корпус знаходився по вул. Селюка, 34 (будівля колишньої духовної семінарії). У звітах директор Г. І. Носко вказував, що «інститут мав цілком достатню матеріальну базу». Працювали кабінети: історії, української мови і літератури, російської мови і літератури, марксизму-ленінізму, соціально-економічних дисциплін, педагогіки, математики, фізики, військовий, фізвиховання. Два кабінети були в стані розробки: хімічний та природознавчий. У інституті було 20 аудиторій, з них три – на 150 студентів кожна, три – на 120 студентів, дві – на 60 студентів, чотири – на 40 студентів, інші – для однієї академічної групи.

У зв'язку із створенням у 1939 – 1940 навчальному році поряд з учительським і педагогічним інституту, виникла потреба ще у 12 аудиторіях та у будівництві гуртожитку на 500-600 студентів. Гуртожиток, який було введено в дію напередодні 1938 – 1939 навчального року для 400 студентів, вже не міг задовольнити зростаючі потреби.

Значно розширила свої фонди бібліотека. На 1 січня 1939 р. у ній налічувалося 70784 томів книг. До липня 1939 р. надходження до бібліотеки становили 15000 книг. Проте існувала ще гостра потреба у вузівських підручниках з історії, педагогіки, української мови та літератури [8, арк. 33].

Значно поліпшився якісний склад контингенту студентів у порівнянні з серединою 30-х років. Так, у 1938 – 1939 навчальному році на перший курс були зараховані 186 випускників середніх шкіл, 127 випускників робфаку, 10 випускників технікумів і лише 10 чоловік мали інші види підготовки. Найкращий рівень підготовки мали студенти першого курсу фізико-математичного факультету, які мали оцінки з математики і фізики не нижче «добре».

На початку 1938 – 1939 навчального року в інституті на стаціонарному відділенні навчалось 626 студентів, із них на історичному – 232 студенти, на фізико-математичному – 124 студенти, на мовно-літературному – 270 студентів. 10 студентів мали академзаборгованість, яку потрібно було ліквідувати восени, 11 студентів протягом навчального року виключили з інституту за «неуспішність», на повторний курс був залишений один студент (півроку хворів), 1 студент помер [9, арк. 35-36].

Педагогічними кадрами інститут в основному був забезпечений. Не вистачало штатного викладача педагогіки, тому для виконання навчального плану був запрошений на два місяці аспірант Українського науково-дослідницького інституту педагогіки т. Яковець. У грудні 1938 р. на постійну роботу викладача педагогіки був направлений Наркоматом освіти т. Тараненко.

Викладачів з науковими ступенями в інституті не було, лише працював один викладач з ученим званням «доцент» – директор Г. І. Носко. Це звання він отримав як керівник інституту за рекомендацією Наркомату освіти. У звітах про роботу інституту відзначали кращих викладачів: С. І. Воробйова – викладача російської мови, І. Й. Ярмусевича – викладача російської мови, І. О. Карханіна – викладача математики, І. О. Кучера – викладача історії ВКП(б), Крючко – викладача історії. Окремих викладачів критикували за порушення трудової дисципліни та низьку якість навчальної роботи.

У зв'язку з появою при учительському інституті педагогічного була потреба у зміцненні кадрового складу лекторів. Дирекція просила Народний комісаріат освіти УРСР направити до м. Чернігова викладачів з науковими ступенями та вченими званнями для завідування шістьма кафедрами інституту, а також доцентів кафедр основ марксизму-ленінізму, української та російської літератур, російської мови, історії середніх віків, психології [10, арк. 40]. Проте це прохання так і не було задоволене.

Значні зусилля директор Г. І. Носко здійснював для покращення умов роботи викладачів та студентів. До початку 1939 – 1940 навчального року був проведений

ремонт аудиторій. У великих аудиторіях встановлені нові стандартні парти, кафедри та дошки. Значно розширили площу кабінету української літератури та поповнили його наочним приладдям. Обладнали нові кабінети російської мови та літератури й марксизму-ленінізму. Переобладнали військовий кабінет та спортивний зал.

Напередодні війни кожного року інститут випускав на денному відділенні до 300 випускників трьох факультетів. Так, у 1938 – 1939 навчальному році на історичному факультеті державні екзамени склали 77 випускників, 7 студентів – з відзнакою, 1 студент екзамену не склав. На мовно-літературному факультеті 135 студентів склали державні екзамени, з них 5 – з відзнакою, а 5 – їх не склали. На фізико-математичному факультеті 52 студенти склали державні екзамени, а 3 – не склали [11, арк. 44].

Важливу роль у підготовці учителів відіграла педагогічна практика. Студенти другого курсу проходили її в школах міста і знайомилися з організацією педагогічного процесу, а також проводили пробні і залікові уроки. Основна маса студентів успішно справилась із завданнями педпрактики. На історичному факультеті 39 студентів отримали оцінку «відмінно», 35 – «добре», 4 – «посередньо». На мовно-літературному факультеті оцінку «відмінно» мали 48 студентів, 57 – «доб-ре», 25 – оцінку «задовільно». На фізико-математичному оцінку «відмінно» – 8 студентів, «добре» – 30 студентів, «посередньо» – 17 студентів. Це свідчило про те, що студенти інституту достатньою мірою володіли практичними вміннями організації навчального процесу в школі.

Науково-дослідницька робота викладачів інституту здійснювалася ще на невисокому рівні. У звіті інституту зазначалося, що викладачі «у своїй масі слабо готувались до складання екзаменів кандидатського мінімуму». Лише на кінець року перші екзамени складатимуть тт. Волкова та Герасименко. Два викладачі – виконувач обов'язків завідувача кафедри математики І. О. Карханін та викладач російської мови І. Й. Ярмусевич – працювали над кандидатськими дисертаціями. Викладачі семи кафедр інституту в науково-дослідницькому плані працювали в основному над підготовкою статей у наукових та науково-популярних виданнях, брошур та газетних публікацій. Так, у 1938 – 1939 навчальному році ними було опубліковано 39 статей у науково-популярних виданнях, 30 статей у пресі. У звіті за цей навчальний рік директор Г. І. Носко зазначав, що Наркомату освіти УРСР потрібно допомогти викладачам інституту друкуватись у наукових записках провідних вузів України [12, арк. 55].

Культурно-масова робота у довоєнний період проходила у традиційних на той час формах організації. У 1939 р. в інституті працював хоровий гурток, у якому брали участь 45 студентів, музичних гуртків працювало два, один студентів інституту, другий – курсантів робфаку. У обох брали участь 50 учасників. Членами драмгуртка було 25 осіб, фотогуртка – 60, літературного – 35 і художньої декламації – 50 осіб.

Для студентів організували вечори відпочинку. Протягом навчального року їх проводилось 10 – 12. Демонструвались для студентів документальні та художні фільми й організувались культпоходи до міського кінотеатру для перегляду художніх фільмів. Традиційно у травні місяці організували загальноінститутські олімпіади художньої самодіяльності, у яких брали участь студенти трьох факультетів інституту [13, арк. 61].

Періодично керівництво навчального закладу у 30-ті роки намагалися повернути інституту ту частину навчального корпусу, яку міські органи влади передали для середньої школи ім. С. Кірова. У червні 1939 р. директор інституту Г. І. Носко та секретар партійної організації інституту т. Яковець звертаються до голови Чернігівського міськвиконкому т. Дятчина, секретаря міськкому КП(б)У т. Кузнецова та секретаря обкому КП(б)У т. Федорова. У листі говорилося, що прохання Чернігівського міського та обласного комітетів КП(б)У Раднарком УРСР задовольнив і прийняв рішення про організацію з 1939 – 1940 навчального року у м. Чернігові чотирирічного педагогічного інституту із збереженням при ньому учительського інституту. У зв'язку з цим контингент студентів зростав на 180 чоловік. Усього в 1939 – 1940 навчальному році він буде становити 800 чоловік, без врахування 300 курсантів робфаку.

Прохання керівництва інституту полягало в тому, щоб повернули інституту приміщення середньої школи ім. С. Кірова, яке раніше «було відібране в інституту». Ця частина приміщення, де розташована школа, пов'язана з навчальним корпусом єдиною системою коридорів, водяним опаленням, водопостачанням та каналізацією. З відкриттям педагогічного інституту виникла об'єктивна необхідність в розширенні аудиторного фонду та навчальних кабінетів. Тому прохали міські органи влади терміново розглянути це питання на президії міської ради та дати можливість інституту відремонтувати приміщення та підготувати його до початку навчального року [14, арк. 65].

Чи було задоволено дане прохання органами міської влади? Звісно ж, традиційно було відмовлено, адже вільного приміщення для школи не знайшли. Але інституту необхідно було готувати вже діюче помешкання до нового навчального року. До вересня проведена побілка навчальних приміщень і коридорів, пофарбовані двері та вікна, а також проведений косметичний ремонт гуртожитку. Для опалення був завезений торф для гуртожитку та частково для навчального приміщення. У вересні мали завести ще 400 т торфу.

У зв'язку з появою в структурі інституту двох навчальних закладів, педагогічного та учительського, потрібно було зміцнити кадровий склад викладачів. На початок навчального року мали діяти вісім кафедр: основ марксизму-ленінізму, загальної історії, історії СРСР, літератури, мови, математики, фізики та педагогіки. Частина викладачів не входили до складу кафедр, а саме викладачі фізвиховання, військової справи та іноземних мов. Проте на початку навчального року ще не вистачало викладачів загальної історії, української та російської літератур, російської мови, психології та військової справи. Для заочного сектору педінституту потрібно було 35 викладачів, а в наявності мали 8. У зв'язку з тим, що Наркомат освіти не зміг направити викладачів з науковими ступенями і навіть випускників аспірантури до м. Чернігова, то довелося керівництву інституту заміщати вакантні посади учителями шкіл на основі сумісництва чи погодинної оплати [15, арк. 70-71].

З острахом абітурієнти подавали заяви до педінституту. До нього потрібно було прийняти 150 чоловік, а заяв було подано 193. Після вступних екзаменів недобір студентів перевищував 50 чоловік.

До учительського інституту потрібно було прийняти 240 студентів, а заяви подали 635. На факультет мовно-літературний при потребі 120 чоловік вступні випробування витримали 141 чоловік. На історичний факультет при потребі 60 чоловік вступні випробування витримали 117 чоловік. На фізматфакультет потрібно було прийняти теж 60 чоловік, а вступні випробування витримали 97 чоловік. Отже, серед вступників учительського інституту був невеликий конкурс, а у вступників педінституту – недобір [16, арк. 72].

Значну увагу керівництво інституту приділяло організації науково-творчої роботи студентів. Так, студенти мовно-літературного факультету під керівництвом викладачів і за завданням Академії наук УРСР виїздили у експедиції в села Городнянського, Щорського та Батуринаського районів з метою записів місцевих діалектів. Вони зібрали значний матеріал, який характеризував мову населення північної та північно-східної частини Чернігівської області [17, с. 35].

У червні 1941 р., як і у минулі роки, розпочалась екзаменаційна сесія та державні екзамени. Але не встигли вони закінчитись, як розпочалася війна. 22 червня в інституті пройшов мітинг, на якому викладачі, співробітники та студенти з обуренням засудили віроломний напад фашистської Німеччини. У перші дні війни частина викладачів, серед яких і директор інституту Г. І. Носко, були мобілізовані до армії.

Через кілька днів після початку війни приміщення інституту по вул. Селюка, 34 було зайнято під військовий шпиталь. Інституту довелося перебазуватися до колишнього свого приміщення по вул. К. Маркса, 5, яке органами місцевої влади було передано вищій сільськогосподарській школі. Інститут готувався до евакуації, частину архіву та матеріалів канцелярії спалено. Саме у цей час були назавжди втрачені особові справи викладачів і студентів, а також значна частина документів

передвоєнного періоду. Коли з'ясувалось у кінці липня, що інститут не буде евакуйований, основні архівні фонди інституту були перевезені до приміщення клубу фабрики первинної обробки вовни, де вони зберігалися протягом війни.

Надвечір 23 серпня 1941 р. м. Чернігів бомбардували літаки фашистської Німеччини. Навчальний корпус інституту було знищено. За вказівкою партійних і радянських органів усіх викладачів, що залишались у місті, а також співробітників інституту було звільнено з роботи, їм видали трудові книжки [18, с. 36].

Багато викладачів та студентів захищали свою Батьківщину. За мужність і відвагу звання Героя Радянського Союзу було присвоєно Олександрю Михайловичу Овчарову, випускнику 1937 р. мовно-літературного факультету. Високим званням Героя Радянського Союзу був відзначений ще один випускник інституту В. Я. Олійник, який загинув у 1942 р. У боях під Курськом загинув заступник директора інституту О. К. Макарець. Також віддали своє життя заступник директора М. С. Брайлівський, помічник директора І. М. Кульгейко, викладач інституту А. П. Черненко, випускники інституту К. В. Друченко, П. П. Дикуха, А. І. Єдомаха, С. Л. Гончаров, С. Г. Школьник, М. З. Мачача, П. Л. Мірошніченко, О. С. Волощук, О. Г. Руденко (письменник О. Десняк) та багато інших.

Директор інституту Гаврило Іванович Носко з перших днів війни і до її завершення захищав Вітчизну. Після демобілізації працював до 1948 р. завідувачем кафедри марксизму-ленінізму Херсонського педінституту. З 1948 р. до 1955 р. працював директором Сумського педінституту. Наступні чотири роки з 1956 р. до 1959 р. очолював колгосп «За комунізм» на Сумщині. З 1959 р. знову працював викладачем кафедри марксистсько-ленінської філософії Сумського державного педагогічного інституту. Удостоєний кількох нагород, зокрема медалі «За оборону Сталінграда», а також значка «Відмінник народної освіти». Помер у 1968 р. [19, с. 11].

Таким чином, активна діяльність директора Г. І. Носка наприкінці 30 – початку 40-х років ХХ століття привела до покращення навчально-матеріальної бази інституту. Проте він не зміг разом з Наркоматом освіти УРСР вирішити питання покращення кадрового забезпечення викладацького складу. З 1939 – 1940 навчального року у м. Чернігові поряд з учительським почав діяти чотирирічний педагогічний інститут, але жодного викладача з науковим ступенем так і не з'явилося у вузі. Всі подальші плани роботи навчального закладу були перекреслені війною.

1. Держархів Чернігівської обл., ф. П-470, оп. 4, спр. 1550, 86 арк.
2. Там само.
3. Там само.
4. Там само.
5. Там само.
6. Там само.
7. Там само.
8. Там само.
9. Там само.
10. Там само.
11. Там само.
12. Там само.
13. Там само.
14. Там само.
15. Там само.
16. Там само.
17. Півстоліття невтомної праці: Нарис історії Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т.Г.Шевченка. – К., 1966, 100 с.
18. Там само.
19. Гаврило Іванович Носко // Універ Сіті, друкований орган Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. 2012, травень.

Вниманию читателя предлагаются малоизвестные страницы истории Черниговского учительского института конца 30-х – начала 40-х годов XX века. Речь идёт о периоде управления вузом Г. И. Носком.

Ключевые слова: Черниговский учительский и педагогический институт, Г. И. Носко, учебно-материальная база, организация учебного процесса, формирование преподавательского состава.

For nearly one hundred years of activity, T.H. Shevchenko Chernihiv National Pedagogical University was led by twenty Directors and Rectors. In this article we are talking about one of its managers – Havrylo Ivanovich Nosko, who headed the Institute from September 1937 to June 1941. The activities of this manager were not correctly reflected in the historical literature.

H.I. Nosko was born in 1902 in the village of Komariivka near Kharkiv. Until 1927 he worked as a mechanic in Kharkiv wagon workshops. From 1930 to 1933 he studied at the Kharkiv Institute of Agriculture mechanization and electrification, then until 1936 – at the Kyiv Institute of Red professors. From 1937 to 1941 he worked as a lecturer at the Department of Fundamentals of Marxism-Leninism and Director of the Chernihiv Teacher's Institute. According to the decision of the Central Attestation Commission of the People's Commissariat of Education of the USSR dated 20 March 1938 he received the rank of Associate Professor. In 1939 the Council of People's Commissars of the USSR decided on the organization from the 1939–1940 academic year in Chernihiv the four-year Pedagogical Institute with saving the Teacher's Institute.

From the first days of the war the Director of the Institute H.I. Nosko was drafted into the Soviet Army, where he remained until 1946. After demobilization he worked until 1948 as the head of the Department of Marxism-Leninism of the Kherson Pedagogical Institute. From 1948 to 1955 he worked as the Director of the Sumy Pedagogical Institute. The next four years H.I. Nosko headed the farm «For communism» on Sumy region. Since 1959 he worked again as a lecturer at the Department of Marxist-Leninist philosophy of Sumy State Pedagogical Institute. He was honored with several awards, including the medal «For defense of Stalingrad» and the badge «Excellence in public education». H.I. Nosko died in 1968.

Key words: Chernihiv Teacher's Institute, Chernihiv Pedagogical Institute, H.I. Nosko, training resource base, organization of educational process, formation of the teaching staff.

